

ALBERT ROSSICH

La poesia de Jeroni Pujades, entre tradició i modernitat

RESUM

No és freqüent que d'un autor antic com Jeroni Pujades tinguem tanta informació. A part del seu *Dietari*, que conté notícies i transcripcions de les seves poesies, era un historiador reconegut que havia participat en certàmens i commemoracions diverses. Tot plegat ha propiciat que arribessin a nosaltres uns quants textos seus. Pujades no va passar de ser un poeta ocasional, però és representatiu d'un sector de la societat que versifica justament per mantenir una presència pública i prestigi social. En aquest article es fa un repàs de l'obra poètica segura de Pujades i del seu context, incloent-hi l'edició de tots els textos conservats. En apèndix s'edita, convenientment anotada, la interessant sentència del certamen de 1601, obra de Francesc Calça, en què Pujades va ser premiat.

ABSTRACT

It is not usual that we have so much information about a former writer as the case of Jeroni Pujades. Apart from his Diary, which contains news and transcripts of his poems, he was a recognised historian who participated in several events and commemorations. This has helped us to get some of his texts. Although Pujades was an occasional poet, he represents a sector of society that versify in order to maintain a public appearance and social prestige. This article reviews the poetry of Pujades, including publications of all his preserved texts. In Appendix is published, conveniently annotated, the proclamation of the contest of 1601, by Francisco Calza, in which Pujades was awarded.

Bulletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, LIII, 2011-2012, p. 379-404

ALBERT ROSSICH

La poesia de Jeroni Pujades, entre tradició i modernitat

Si no fos perquè Jeroni Pujades és un historiador important de principis del segle XVII, no hauríem dedicat a la seva poesia l'atenció que avui li reservem. Com veurem, Pujades és més un versificador *amateur* que un poeta, i les seves obres presenten defectes de composició i de concepció. I tanmateix conservem força notícies de les seves inquietuds literàries; poetes més importants que ell han deixat un record més pobre en els testimonis conservats. De Pujades tenim per començar unes memòries –el seu *Dietari*–, comentaris d'autors contemporanis (la «Sentència» de Calça), poemes que li són dedicats (als preliminars de la *Corònica universal del Principat de Catalunya*), informacions de les seves activitats literàries, poesies impreses en relacions de certàmens, i fins i tot els esborranys d'un poema (el sonet a santa Teresa). No ens ha pas de sorprendre: el nostre escriptor és un poeta ocasional, sí, però que versifica justament amb la voluntat de mantenir presència pública i prestigi social. Precisament per aquest motiu, davant la disjuntiva d'optar per la tradició o per la modernitat, per la solemnitat d'escriure en català o la moda de compondre en castellà, Jeroni Pujades aprofita les diverses opcions que se li ofereixen. El català era la llengua institucional; el castellà una llengua emergent, la llengua de moda. Encara que aquesta moda ja tenia una certa tradició. De fet, hi havia qui es queixava perquè se'n feia un gra massa: ho veurem després.

El catàleg de la producció en vers del nostre escriptor ha quedat ben establert en el llibre d'Eulàlia Miralles *Sobre Jeroni Pujades*.¹ Als dietaris de Pujades es copien a vegades poemes anònims: potser algun d'aquests, de caràcter polític o satíric, també són del nostre historiador. Però mentre no tinguem altres arguments, és millor deixar-los de costat. En aquesta comunicació, doncs, faré un repàs de l'obra poètica segura de Pujades i el seu context, incloent-hi l'edició de tots els textos conservats.²

JERONI PUJADES, POETA DE CERTAMEN

La part més coneguda de l'obra poètica de Jeroni Pujades és la presentada en els certàmens poètics que acostumaven a acompanyar les múltiples celebracions i commemoracions que s'intercalaven en la vida quotidiana de la societat del barroc. La primera de les seves composicions conservades va merèixer un guardó al certamen dedicat a la canonització de sant Ramon de Penyafort. El 16 de juny de 1601, a l'església de Santa Caterina, Pujades va obtenir el premi dels versos catalans. Ell mateix ens explica com es va desenvolupar l'acte, després d'un incident força grotesc: un doctor del Reial Consell s'havia assegut en una de les cadires destinades als jutges, cosa que va impedir que comencés la sessió fins que, després d'una desfilada inacabable d'autoritats per demanar-li que deixés la cadira lliure, se'l va fer cridar pel veguer dient-li que el Regent el reclamava.³

1. Eulàlia MIRALLES, *Sobre Jeroni Pujades*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2010, p. 179-180. També he consultat un treball inèdit de Josep Maria RUIZ SIMON, *Jeroni i Miquel Pujades: estudi i poemes* (1984).

2. En l'edició dels textos modernitzo l'ortografia salvant-ne les peculiaritats lingüístiques, seguint les normes d'Albert Rossich («Criteris d'edició», dins Albert ROSSICH i Pep VALSALOBRE ed., *Poesia catalana del barroc. Antologia*, Bellcaire d'Empordà, Edicions Vitel-la, 2006, p. 25-36). Agraïxo a Laia Miralles la comprovació d'algunes lliçons dels manuscrits.

3. *Manual de novells ardots vulgarment apellat Dietari del Antich Consell Barceloní*, vol. VII, Barcelona, Impremta de Henrich y Companyia, 1898, p. 356-359. L'explicació del certamen amb els poemes premiats es troba dins Jayme REBULLOSA, *Relacion de las grandes fiestas que en esta ciudad de Barcelona se han echo, à la Canonizacion de su hijo San Ramon de Peñafort*, Barcelona, Jaime Cendrat, 1601, p. 116-118 i 338-402; cf. Jorge RUBIÓ BALAGUER, «Literatura catalana», dins Guillermo DÍAZ-PLAJA dir., *Historia general de las Literaturas hispánicas*, IV, 1ª parte, Barcelona, Editorial Barna, 1956, p. 493-597 (p. 519-520). Una divertida relació complementària del certamen es pot llegir dins Josep M. CASAS HOMS ed., *Dietari de Jeroni Pujades*, Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana,

Pujades explica que se li va atorgar el premi «més per premiar la devoció que la composició».⁴

I era veritat. La «Sentència dels versos catalans», una composició de Francesc Calça que va publicar fa anys Joaquim Molas dins un article molt innovador, no deixa lloc a dubtes sobre les reserves del jurat a l'hora de donar-li el premi. Com que hi ha diversos passatges d'aquesta composició difícils d'interpretar, i d'altra banda ens situa de ple en l'objecte d'aquesta comunicació –la poesia de Jeroni Pujades, entre tradició i modernitat–, he cregut que valia la pena reproduir-lo, comentat, al final d'aquest treball (vegeu *Apèndix*), ja que conté opinions molt interessants per entendre la situació de la poesia catalana al tombant del segle XVII. Com va fer notar Molas, «Calça [...] identifica, d'una manera tàcita, la llengua catalana amb la poètica trobadoresca i, a la vegada, la castellana amb la modernitat: ¿amb la poètica del Barroc?».⁵ En realitat, la broma final de la sentència ja preludia el que serien els vexàmens del barroc, peces burlesques que no estalvien les crítiques o l'escarni dels concursants.⁶

Sabem que el poema va ser fet per Francesc Calça.⁷ Però no el va llegir ell. El relat de l'acte el fa el mateix Pujades:

Quan ells [=els consellers i els jutges del certamen] foren assentats, isqué un minyonet fill de don Joan Ferran, correu major d'aquest Principat, i, pujant sobre los bufets que estaven davant los consellers, féu un argument en llatí, dient en summa tot lo que allí s'havia de fer i captant la benevolència de l'auditori. Pujà après a la trona un pare de la Companyia de Jesús i orà en llatí sobre lo miracle de sant Ramon de passar lo mar; i après hi pujà un altre que, alabant lo dit miracle, encarí ésser majors los de les resurreccions dels

1975-1976, vol. I, p. 129 i 145-149). Veg. també Eulàlia MIRALLES, «La literatura memorialística. La imatge de Barcelona en els segles XVI-XVIII», dins Eulàlia MIRALLES ed., *Del Cinccents al Setcents. Tres-cents anys de literatura catalana*, Belcaire d'Empordà, Edicions Vitel·la, 2010, p. 179-221 (p. 196-197).

4. CASAS HOMS ed., *Dietari de Jeroni Pujades...*, vol. I, p. 148.

5. JOAQUIM MOLAS, «Francesc Calça: Poemes», *Els Marges*, 14, setembre del 1978, p. 77-95 (p. 83).

6. KENNETH BROWN, «Aproximación a una teoría del *vejamen* de academia en castellano y catalán en los siglos XVII y XVIII: de las academias españolas a la academia francesa», dins Evangelina RODRÍGUEZ CUADROS ed., *De las Academias a la Enciclopedia: el discurso del saber en la modernidad*, València, Edicions Alfons el Magnànim, 1993, p. 225-262.

7. REBULLOSA, *Relacion de las grandes fiestas...*, p. 340.

morts; i après hi pujà un altre qui alabà los dos passats i exalçà sobre tots, i provà ésser més, l'abnegació de sa pròpria voluntat i objecció de les honres mundanes que havia fet dit sant. Aprés d'açò, pujà a la trona un frare de sant Domingo i llegí los versos catalans s'eren composts en alabança del gloriós sant Ramon, i los últims foren los que jo havia fets [...]. Aprés, don Alexandre d'Almena, capellà portuguès, lligué los versos llatins i, acabats aquells, un altre frare dominico lligué los castellans. I fet açò, quatre minyons pujaren sobre los dits bufets representant l'u lo déu Mercuri ab son caduceo en la mà, i ab un diàlogo que entre ells passà en llatí declararen sis o vuit jeroglífics que eren estats donats per alabança del sant. Aprés, un frare de Sant Domingo en vers català al metro d'Ausies March, lligué la sentència del certamen feta per dits jutges. I començant per los versos catalans, fou declarat lo premi d'ells en favor de mi [...]. Aprés tornaren los minyons a fer altro diàlogo en alabança de sant Ramon i los tres d'ells, ab unes bacines de plata, li oferiren un barret de capellà ab una borla o floc de doctor, una mitra de bisbe i una corona real. I acabat açò, lo qui feia a Mercúrio publicà los premis i repartí aquells (CASAS HOMS ed., *Dietari de Jeroni Pujades...*, vol. I, p. 147-149).

Vegem ara els versos de Jeroni Pujades, que li van valdre «un camell d'or ab dos robins». El títol prové del mateix Pujades.⁸

Cant del doctor Jerònim Pujades en alabança de sant Ramon

Font cavall⁹ ni somni del Parnàs,
 les muses nou (si es vol que¹⁰ fossen cent),
 vui no les prec me donen son talent,
 4 car tot és poc e falt en aquest cas.
 Cell qui en l'Olimp té goig en son lloor¹¹
 guie, puix sap, ma plana voluntat;
 que, si Ell se vol, iré bé encaminat
 8 sens que mon psalm caiga en algun error.

8. CASAS HOMS ed., *Dietari de Jeroni Pujades...*, vol. I, p. 148.

9. vers 1 *Font cavallí*: estranya llicència, que converteix en masculí el mot *font*. L'al·lusió al cavall fa referència a Pegàs, el cavall alat que va clavar una guitza a una roca de l'Helicó, el refugi de les muses, fent-hi néixer la font Hipocrene.

10. vers 2 *si es vol que*: ni que.

11. vers 5 *Cell qui en l'Olimp*: Déu || *son lloor*: sa llaor.

Crist, ja fet hom, restant potent senyor
 (pedra en la clau que està en la sumitat),¹²
 per fer etern del cristià l'estat
 12 pedra prengué d'un Pere pescador.

E com qui en pren perfectament obrar
 atén abans, si lo lloc és pantà
 vol lo massís, e mira molt que allà
 16 sia ben ferm lo sòl que jus¹³ ha [a] estar.

Si penya o roc veu, no li cal dubtar
 en construir lo mur o fort que fa,¹⁴
 que de tal part molt bé segur està:
 20 son enemic no la hi¹⁵ podrà minar.

Així mateix, Gregori,¹⁶ desijant
 muntar en alt lo temple sens segon¹⁷
 (sabent per ço ser tal nostre Ramon
 24 qual pogués ser), en tot lo món cercant,

a passar vénc cell edifici avant
 que fundar volc la vera llum del món,¹⁸
 ab acord just, aquell poder pregon
 28 de plenitud en tal penya posant.¹⁹

Oh, llaor gran que ha ja succeït,
 en veu i esforç, per Pere, Penyafort
 la clau tenint que ens lliura de la mort

12. vers 10 *pedra en la clau*: la pedra central que tanca una clau de volta || *la sumitat*: el cim més alt, la glòria celestial. La insistència en la imatge de la pedra fa referència al nom de Penyafort.

13. vers 16 *jus*: a sota, a la part baixa.

14. versos 17-18: Si el terra [és] de roca o de penya, el constructor ja veu que el seu mur o *fort* (joc de mots amb Penya-fort) s'aguantarà.

15. vers 20 *la hi*: al llibre, «ley» (avui *l'hi*).

16. vers 21 *Gregori*: el papa Gregori IX va cridar Ramon de Penyafort a Roma el 1230.

17. vers 22 *sens segon*: sense parió, únic. Interpreto que el temple és la doctrina canònica (les famoses Decretals) que va elaborar sant Ramon per encàrrec del Papa.

18. vers 25-26 Hipèrbaton: «vingué per tirar endavant aquell edifici que la verdadera llum del món (Jesucrist, *lux mundi*: Jn, 8,12) volgué fundar», és dir, «vingué a treballar per l'Església».

19. vers 21-28 El passatge no té un ordre clar. El sentit podria ser aquest: «el papa Gregori IX, desijant restaurar l'Església ràpidament, sabent (després de buscar per tot el món) que Ramon era la persona adequada per fer-ho, posant –amb decisió encertada– tot el poder necessari en mans de Penyafort, aconseguí tirar endavant la construcció de l'edifici que Crist va voler fundar».

32 i dóna el goig de l'eternal delit!²⁰

Un pòrtic féu lo rei que savi és dit
 al temple bell, de pedres, de tal sort
 que diferents són en tres (si em record,
 36 i en lo dels Reis me pens estar escrit):²¹
 de l'una cert, car trobe sens afan,
 figura a Crist, i altra Pere és;
 lo Ramon veig fa compliment a tres.²²
 40 Volents lo Cel, per ells entrar hauran.

Quan ja les paus vénc a firmar Laban
 ab en Jacob, volgué que pedra fes
 senyal perfet de l'acte allí promès,
 44 de unions que tot temps duraran.²³
 Per Crist són tots ab Déu conciliats,
 del pacte és Ell eterna fe i senyal,
 però jo crec que ab ell és altre tal:
 48 Ramon, ab dos, absolent los pecats.

Tornada

I nós, puix som del tot certificats
 del símbol cert entre els tres casi igual,²⁴
 tots conegam lo gran Ramon què val,
 52 i façam-nos a ell encomanats.²⁵

20. vers 29-32 El sentit deu ser: «Oh, quina lloança que s'ha fet a Ramon de Penyafort –a través del Papa (Pere)–, en donar-li la clau que ens lliura de la mort!»

21. vers 33-36 Deu fer referència al passatge on s'explica que Salomó «va construir també els murs de l'atri interior; cada tres filades de carreus hi havia una filada de bigues de cedre» (*IRe*, 6,36).

22. vers 37-39 Versos de sintaxi torturada. El sentit, també molt forçat, sembla que ha de ser aquest: la primera pedra –no costa gens deduir-ho– simbolitza Crist; l'altra ha de ser Pere (la pedra damunt la qual Jesús va construir la seva Església); la tercera només pot ser Penyafort.

23. vers 41-44 Laban era oncle i sogre de Jacob. Es van enemistar, però van acabar fent les paus: com a símbol, Jacob va plantar un pilar de pedra (*Gn*, 31,45-52).

24. versos 48, 50 *Ramon, ab dos ... los tres*: Crist, el Papa i Ramon de Penyafort (veg. la nota als vv. 37-39).

25. REBULLOSA, *Relacion de las grandes fiestas...*, p. 342-344.

És estrany l'ús que fa al començament de la copulativa arcaica *e*, ús que abandona cap a mig poema. En conjunt, no se n'acaba de sortir. Va buscant episodis bíblics en què hi intervingui una pedra, per fer analogies amb *penya*. Tampoc no sé veure que hi desenvolupi «un tema religiós de teològica sutilitat», com ha estat dit:²⁶ més aviat una sèrie de jocs de paraules forçats i lloances capcioses.

El certamen dedicat a sant Ramon tenia una segona part organitzada per la universitat. Tot i que la convocatòria es va fer en català —amb una breu introducció en llatí—, la majoria dels premis que s'hi van concedir van ser per a composicions castelleses. El sonet de la convocatòria, potser redactat pel canonge Jaume Cordelles,²⁷ mantenia el decasíl·lab ausiasmarquià:

Soneto

Als amadors de la immortal Sofia,
 a la qual sols honor se deu i glòria
 (i en sos elets alabança i victòria,
 4 cants, himnes, goigs cançons i melodia),
 lo mineral²⁸ de la sabiduria
 convida a tots a festejar la història
 d'un català de singular memòria
 8 ab polit cant i gentil harmonia:
 d'aquell sens par Ramon de Penyaafort
 han de cantar l'extrema santedat,
 lo que serà no poc dificultós;
 12 però en tal cas servesca'ls de conhort
 que en coses grans sols haver començat
 i sols voler és de pit valerós.²⁹

26. RUBIÓ, «Literatura catalana...», p. 520.

27. Els jutges eren tres: el rector de la Universitat, el degà de la Catedral de Barcelona i el canonge i diputat Jaume Cordelles. Aquest darrer sembla l'únic membre que no havia estat escollit per raó del càrrec.

28. vers 5 *mineral*: «Metafòricamente se toma por principio, origen y fundamento que produce o fructifica abundantemente alguna cosa» (Real Academia Española, *Diccionario de la lengua castellana*, Madrid, Imprenta de la Real Academia Española, 1726-1739 [=Aut.], s.v.).

29. REBULLOSA, *Relacion de las grandes fiestas...*, p. 139.

Pel testimoni del mateix Pujades sabem que ell hi va presentar unes octaves castellanes «que no meresqueren ésser llegides».³⁰ No ens han arribat. Notem que el premi era obert a composicions «en llengua catalana o castellana»:³¹ Pujades devia considerar una bona opció combinar les octaves catalanes presentades al certamen convocat per la ciutat amb les octaves castellanes per a la Universitat l'endemà. Hauria estat interessant haver-les conservat, perquè hauríem pogut corroborar, segurament, una cosa que a mi em sembla una coincidència significativa: que cada cop que es convoca un certamen amb un premi per a octaves catalanes o castellanes indistintament veiem que les octaves presentades en castellà són octaves reials a la italiana, mentre que les octaves en català són cobles ausiasmarquianes perfectes. El predomini de les cobles ausiasmarquianes en els poemes catalans i de les octaves reials en els castellans és evident en els certàmens del segle XVI, com es pot comprovar en els certàmens celebrats a Barcelona a l'entorn de 1580.³² Un d'ells, el certamen immaculista de 1580, conté un poema en català de Lluís Llorens «en octava rima» (f. 30), i són cobles ausiasmarquianes, i un altre en castellà de Dionís de Jorba que també consta que és en «octava rima» (f. 46), i és una octava real. També ho podem veure en aquest segon certamen de 1601 —el de la universitat—, i en el segon premi del certamen de 1614, que demanava «ocho octavas del sujeto propuesto» (f. 2bis v). De fet, els exemples d'octaves reials en català abans de Vicent Garcia són escassos.³³ Per tant, no és tan sols que les poesies catalanes del segle XVI mantinguin el

30. CASAS HOMS ed., *Dietari de Jeroni Pujades...*, vol. I, p. 150.

31. REBULLOSA, *Relacion de las grandes fiestas...*, p. 139.

32. Les referències a aquests certàmens es troben dins ALBERT ROSSICH, «Els certàmens literaris a Barcelona, segles XIV-XVIII», dins EULÀLIA DURAN, EULÀLIA MIRALLES JORI (COORD.), *Barcelona Quaderns d'Història/9: La Barcelona ideal i la Barcelona real en la cultura literària de l'Edat Moderna*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 2003, p. 83-108 (p. 103-104).

33. Pere Serafí en té dues mostres, amb decasíl·labs tradicionals (JOSEP ROMEU I FIGUERAS ed., PERE SERAFÍ, *Poesies catalanes*, Barcelona: Editorial Barcino, 2001, p. 97-98 i 104-105). N'hi ha dues més al certamen immaculista de 1580 (ms. B-47 de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, f. 50v i f. 62). D'altra banda, un joc curiós figura a la sentència del certamen a la immortalitat de l'ànima de 1580: es tracta d'una composició en polimetria, que alterna moltes formes estròfiques diferents. Doncs bé: en un moment determinat s'inicia una successió d'octaves reials, expressant les opinions dels gentils sobre l'ànima, per deixar pas a les cobles ausiasmarquianes en el moment que es rebaten aquestes idees falses i es comencen a exposar les opinions «catòliques i sanes» (GAYETÀ VIDAL Y VALENCIANO ed., *Libell de la Immortalitat de l'ànima nostra*, Barcelona, Estampa de L. Obradors y P. Sulé, 1872, p. 97).

deca·síl·lab ausiasmarquìà, contra l'*endecasillabo* a la italiana de les poesies castellan·les, sinó que hi ha també una clara resistència a optar per l'octava reial a l'hora de versificar en català. Enlloc no es veu subordinació a la poètica castellana, amb aquesta tria, que arrenca de temps enrere: quan Joan Pujol emprèn, abans que ningú a la Península, l'execució d'un poema èpic sobre la victòria de Lepant (publicat el 1573) no escull l'octava rima d'Ariosto, com era habitual en l'èpica italiana i castellana del XVI, sinó que tria la cobla tradicional creuada o encadenada.³⁴

El següent poema és una altra composició presentada en un certamen. Aquesta vegada és un cant dedicat a santa Teresa amb motiu de la seva beatificació. Tota la informació prové de la relació que va escriure Josep Dalmau, ja que no conservem els dietaris de Pujades corresponents a aquests anys. Tampoc no hi fa referència la «Sentència» dels jutges. Són vuit cobles de vuit versos capcaudades (cada nova estrofa comença amb l'última rima del quartet anterior):

*Cant del doctor Jerònim Pujades, en nom Pastor Remolar, al segon Certamen,
y sobre lo 36 dels Avisos de la mare santa Teresa de Jesús,
en les jocundíssimes festes de la sua alegre beatificació*³⁵

Gran paor tinc que el curt do de Natura
me faça avui mancar en vera laus³⁶
e fer baix cant, puix que no abasten claus³⁷
4 del músic art que l'hom saber procura.
Car si dir fa d'aquella qui despega
del cor tot quant se pusca imaginar

34. Discrepo de la interpretació que fa Romeu d'aquest fet quan diu que és fruit de la incapacitat de modernitzar-se (Josep ROMEU I FIGUERAS, *Poesia en el context cultural del segle XVI al XVIII*, vol. II, Barcelona, Curial, 1991, p. 20).

35. L'avís 36 deia així: «Desapegue el corazón de todas las cosas y busque con cuidado, y hallará a Dios» (Joseph DALMAU, *Relación de la Solemnidad con que se han celebrado en la Ciudad de Barcelona las fiestas a la Beatificación de la Madre S. Teresa de Jesús, fundadora de la reforma de Frayles y Monjas, de nuestra Señora del Carmen, de los Descalços*, Barcelona, Sebastián Matevad, 1615, f. 43bis).

36. vers 2 *vera laus*: terme propi del lèxic dels certàmens; un dels defectes que convenia evitar era el de *sobreslaus* o lloança excessiva, així com una lloança massa humil.

37. vers 3 *no abasten*: no basten. A l'imprès, «n'abastan» (veg. casos similars als versos 31, 33 i 45). El sentit deu ser: «no hi ha prou claus per sonar els instruments».

- 8 per tenir Déu dintre del seu pensar,³⁸
qui podrà dir lo tresor que desplega?
- Rei Lemuel³⁹ a mi m'apar ser dega
qui lloar vol aquesta fembra fort,
puix ab son psalm una que en trobà a sort⁴⁰
12 li'n féu llaors de meravella grega.
¿Què haguera fet⁴¹ d'Espanya, nostra terra,
Teresa vent que a l'altra fort avança
e fa molt alt, ab pes, pujar balança,
16 llançant tot ço que a l'esperit fa guerra?
- Tres coses són, e cascuna ens aterra⁴²
nostre esperit, causant-li sempre dan:
haver molts béns, bondat,⁴³ llinatge gran,
20 en què lo pec molt fàcilment aferra.⁴⁴
De totes tres, la nostra verge entera
fa poc cabal; que, puix més alt aspira,
sols en lo Cel los ulls posa i lo⁴⁵ mira,
24 que tota res puja a la sua esfera.⁴⁶
- Molts filososps d'escola placentera
en lo delit estar lo bé pensaren;
altres millor en tal fet atinaren,
28 rient d'aquells que hagueren tal quimera.
Per quant tot bé deu ser-nos delitable
honest profit portant ab si i repòs,

38. versos 5-7 «Car si [l'art poètica] fa dir d'aquella santa que es desentén totalment del seu cor per vincular-se amb Déu» (cf. la nota 35).

39. vers 9 *Lemuel*: a l'imprès, «Lamuel». Se sol considerar que aquest nom al·ludeix a Salomó. Lemuel va compondre el «Poema de la dona forta» (*Pr* 31).

40. vers 11 *trobà a sort*: a l'imprès, «trob'a fort». El mot *fort* al vers anterior fa pensar que «fort» aquí és una errata. El sentit que convé al passatge és «a sort» (=per atzar).

41. vers 13 *haguera fet*: El subjecte és Lemuel. El sentit és: si Lemuel va lloar aquella dona forta com una meravella grega, què hauria dit d'una dona espanyola que és més forta encara?

42. vers 17 *aterra*: abaixa, venç, degrada.

43. vers 19: *bondat*: usat segurament en el sentit de «salut».

44. vers 20 *pec*: neci || *aferra*: s'arrapa.

45. vers 23 *lo*: a l'imprès, «la».

46. vers 24 *tota res*: tot || *la sua esfera*: el Cel.

32 no el pot haver si no és⁴⁷ aquell qui gos
son Déu etern, que és bé incom[m]utable.⁴⁸

Seguint a aquests, tras lo bé incomparable⁴⁹
corrent, prengué lo braví⁵⁰ nostra mare:
36 seguí el sender que ens porta a l'etern Pare,
deixant del món lo bé, que és variable;
així trobà la dracma preciosa,⁵¹
l'Espòs, lo camp, la font e vera mina,
l'ombra suau, la gràcia divina,
40 pobra restant per veure's rica esposa.⁵²

Qui deixar pot del segle tota cosa
(l'arma,⁵³ parents, frare e cara germana)
tira al perfet de la llei cristiana,
44 segons sant Lluc en l'Evangeli posa.⁵⁴
Doncs perfet grau vingué a⁵⁵ tenir Teresa,
que en sos consells tal fer nos aconsella,
lo document en obra posant ella
48 primer de tots qui segueixen l'empresa.

Deixat havent de pescar a l'encesa,⁵⁶
diuen a Crist alguns: «Què serem nós?»
Als quals respon: «Sereu, tot cert, ab Nós,
52 jutges, seient en la triumfant Esglesa».⁵⁷

47. vers 31 *no és*: a l'imprès, «n'es».

48. versos 29-32 És a dir: «Ja que només és delitós el bé que comporta un profit honest i placidesa, Teresa no pot sentir plaer si no és gaudint de la presència de Déu».

49. vers 33 *bé incomparable*: a l'imprès, «b'incomparable».

50. vers 34 *lo braví*: entenc que es tracta d'una catalanització de *lo bravío* (=lo animoso, lo esforzado).

51. vers 37 Al·lusió a la paràbola de la dracma perduda i retrobada, que simbolitza l'alegria que hi ha al Cel per la conversió d'un pecador (Lc, 15,8-10).

52. vers 40 *esposa*: esposa de Crist.

53. vers 42 *arma*: *ànima* (arcaisme); cf. v. 57.

54. vers 44 Al·lusió als primers deixebles de Crist: «Ells tornaren les barques a terra, ho deixaren tot i el van seguir» (Lc, 5,11).

55. vers 45 *vingué a*: a l'imprès, «vingu'a».

56. vers 49 *pescar a l'encesa*: mètode de pescar amb llums quan no hi ha lluna plena.

57. versos 50-52 Ressò de Lc,5,1-11 || *Esglesa*: Església. A l'imprès, *Esgles'a*, amb una elisió que pretén justificar la rima defectuosa amb *Teresa / empresa / encesa*. Cf. la nota al vers 62.

En fe aital, mirant estic, sentada,
 la que son cor, del tot desaparegat
 del món astruc, en Déu lo té fixat,
 56 e no los rets,⁵⁸ mas la pompa ha deixada.

Arma excel·lent e benaventurada,
 que no fa cas ans té a vil menyspreu
 lo que no pot aportar-la a son Déu,
 60 per qual servei entén que fou creada.

Gos de l'optat: que de deute és degut
 tras lo certam⁵⁹ lo premi al vencedor,
 dem-li triümf, la gala i⁶⁰ tot honor,⁶¹
 64 puix creiem cert que el té ben merescut.⁶²

Sorprenen els arcaïsmes detonants del text, gràfics, morfològics i lèxics: *nós, e, frare, arma...*, que ja va fer notar Rubió,⁶³ i que en menor grau també apareixien al poema dedicat a sant Ramon de Penyafor, així com algunes llicències mètriques i de rima excessives (versos 34, 52, 62). S'hi pot detectar també la influència directa d'Ausiàs March.

El *Dietari quint* ens ha transmès la provatura d'un sonet a santa Teresa, amb moltes correccions. El full amb el poema figura intercalat al costat d'una notícia que diu: «En est dia [=18 setembre 1622] i tres següents en Perpinyà se fan les festes de la canonització de la santa mare Teresa de Jesús.»⁶⁴ Això fa pensar que Pujades va acabar presentant-lo en un certamen dedicat a la canonització de santa Teresa (recordem que ell ja havia concorregut als certàmens per a la beatificació de la santa castellana), segurament a Perpinyà mateix. Els dos lemes en llatí que l'acompanyen (*Sicut vitis abundans* i *Idem ardor*) podien ser els pseudònims sota els quals es va presentar el poema a concurs.

58. vers 56 *rets*: filats o xarxes de pescar.

59. vers 62 *certam*: «certamen», una altra llicència sens dubte excessiva.

60. vers 63 *gala i*: a l'impres, «gal' y».

61. versos 61-63 Text corromput? *Gos*: goso (?). Posats a buscar-li un sentit, potser significa: «Ja que és degut donar un premi al vencedor, goso demanar-lo per a Teresa i no per al poeta».

62. DALMAU, *Relación de la Solemnidad...*, f. 29bis-30bisv.

63. RUBIÓ, «Literatura catalana...», p. 522 i 525.

64. CASAS HOMS ed., *Dietari de Jeroni Pujades...*, vol. III, p. 116.

Soneto

El alma de Teresa, iluminada
de la razón y luz de la Paloma,⁶⁵
de todo lo admirable coge y toma,
4 y de lo amable aun no deja nada.
Pace en la flor que es Cristo, y es cerrada,
labra la luz que en este día asoma
al balcón de la Iglesia y miel que coma
8 con gusto la que vive retirada.
Apetece el trabajo, y aprovecha
a todos su labor, rígrese y manda
con süave querer y traza mansa.
12 A sus labores sale, y desecha
a quien tras Venus torpe acaso anda,
y con el casto fruto al fin descansa.⁶⁶

Com en les altres poesies castellanes seves conservades, Pujades usa aquí la mètrica moderna que s'imposa a partir del renaixement. És evident que els poetes catalans coneixien no solament la poesia castellana contemporània, sinó les poètiques que s'hi basaven. Jordi Rubió es preguntava quines preceptives tenien predicament a Barcelona, en aquesta època. «¿Circulaba ya en la ciudad la poética de Díaz Rengifo, que tanto éxito alcanzó en la centuria siguiente?»⁶⁷ Per Jeroni Pujades mateix sabem que aquest era un dels seus manuals de referència. A propòsit d'un poema en castellà de Diego de Vera que inclou al *Dietari* cap a 1622, escriu: «Si quisieres, curioso, ver el arte con qué están compuestas estas rimas, mira a Rengifo en el capítulo 64 de su *Poética española*.»⁶⁸

65. vers 2 *la Paloma*: l'Esperit Sant.

66. CASAS HOMS ed., *Dietari de Jeroni Pujades...*, vol. III, p. 334-335.

67. RUBIÓ, «Literatura catalana...», p. 521.

68. CASAS HOMS ed., *Dietari de Jeroni Pujades...*, vol. III, p. 340. La remissió a Rengifo correspon a García Rengifo 1606: 91.

POESIES DE CIRCUMSTÀNCIES

A l'edició del *Dietari segon* de Jeroni Pujades hi ha dos poemes seus, en els quals fa servir el pseudònim pastoral de «pastor Remolar». No són autògrafs. Estan copiats en dos fulls independents, i és Pujades qui ens explica les circumstàncies de la seva redacció. Van ser compostos per al funeral del cavaller Guillem de Santcliment celebrat a Barcelona el dia 8 d'abril de 1609. Santcliment havia mort uns mesos endarrere; va ser sepultat a Praga el 9 de setembre de 1608, i les seves despulles traslladades després a Barcelona. El cos estava dipositat a «la isglésia de Sant Josep del convent dels carmelites descalços de Barcelona [...]». En lo mig de la isglésia estava un gran túmul ab son llit» i al voltant hi havia «impresos uns càrmens hexàmetros i pentàmetros de Joan Dorda, mestre jubilat de la Universitat d'esta ciutat, i los soneto i diàlogo catalans meus e nom de Pastor [Remolar] escrits de mà, que van intercalats ab est X senyal». El túmul va ser transportat en una solemne processó a «la isglésia de Santa Caterina màrtir, del convent i orde de Predicadors, a on és lo sepulcre de la casa de Santcliment».⁶⁹ El senyal X remet a dos poemes inclosos al *Dietari*. Vegem el primer:

Soneto

De Cileni tenint ales prestades,⁷⁰
 lo nostre Santclement tal virtut cobra
 que, en lo volar que fa, en força sobra
 4 a l'àguila real moltes vegades.
 D'Espanya i de l'Imperi carregades,
 portant sobre de si (oh, què bona obra!)
 les dos, que, no tenint la vista pobra,
 8 del Sol miren los raigs i mans sagrades.
 I après de remuntat, com veu que mira
 del preclaríssim Sol los raigs, cada una
 se'n torna a davallar a nostra esfera.
 12 Al pàtrio niu i cova se'ls retira
 ab la humana sort a tots comuna,
 on, renovant sa edat, lo Cel espera.⁷¹

69. CASAS HOMS ed., *Dietari de Jeroni Pujades...*, vol. II, p. 89-94.

70. vers I *Cileni*: Mercuri, el missatger alat dels déus.

71. CASAS HOMS ed., *Dietari de Jeroni Pujades...*, vol. II, p. 234.

No hi ha cap tret de la vella escola en aquest poema, perfectament emmarcat en la nova estètica italianocastellana. Hi trobem, això sí, les dificultats expressives que ja li hem detectat en altres versos. Per entendre'l una mica s'ha de recordar que Guillem de Santcliment era ambaixador d'Alemanya (des de 1580, segons es dedueix de les explicacions de Pujades). El 1599 va ser l'encarregat de tractar el casament de Felip III amb Margarida d'Àustria.⁷² A la seva mort va deixar tota la plata i els ornaments de la seva capella a la capella de Sant Martí del convent de Santa Caterina, i va fer marmessors els consellers en cap i segon de Barcelona, que es van encarregar de vendre els seus béns.⁷³

És més difícil trobar un sentit complet al segon poema, a causa del seu caràcter fragmentari:

Diàlogo del Pastor Remolar

	Per a qui es fa vui tant dol?	<i>Per a un sol.</i>
	Qui mereix tal sentiment?	<i>Santcleument.</i>
	I per què extrem com aqueix?	<i>S'ho mereix.⁷⁴</i>
4	Segons açò, regoneix la ciutat de Barcelona que esta funebre corona <i>sol Santcleument la mereix.</i>	
8	Què ha fet fora, en tal estada?	<i>L'ambaixada.</i>
	I on fou saber volria.	<i>En Hongria.</i>
	I per qui, en terra estranya?	<i>Per Espanya.</i>
12	Puix ell falta d'Alemanya, essent home tan honrat, sens dubte hauran donat <i>en baixada Hongria, Espanya.</i>	
16	Què li resta de l'empresa?	<i>Sa noblesa.</i>
	I què li dóna [...]	

72. CASAS HOMS ed., *Dietari de Jeroni Pujades...*, vol. II, p. 93-94.

73. CASAS HOMS ed., *Dietari de Jeroni Pujades...*, vol. II, 72; Josep Maria SANS TRAVÉ dir., *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, vol. III, *Anys 1578 a 1611*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1996, p. 677.

74. vers 3 *S'ho*: al manuscrit, «Siu». Dedueixo que és un error de còpia en lloc de «se u».

Promet al [...]
A la fi [...]
[...]
[...]
[...]
[*Sa noblesa...*]⁷⁵

Aquest segon poema –un *ovillejo*, seguint la terminologia castellana, o un poema amb eco, seguint la catalana–⁷⁶ ja ens situa clarament dins l'estètica barroca.

El següent text poètic de Pujades és un sonet liminar a Jaume Tristany per al llibre *Enchyridiòn o Breve crónica de varones ilustres en santidad de la sagrada religión de los Padres mínimos*:

*De Jerónimo Puyadas, doctor en derechos, ciudadano de Barcelona,
en alabanza del autor, de la obra y patria*
Soneto

Empresa de virtud y tan honrosa,
trabajos tan profundos y admirables,
carreras con alientos incansables,
4 jornada que es tan larga y tan penosa
emprender (sí Tristán) otro no osa,
pues vidas que son más considerables
que para relatar (siendo inefables)
8 reserva el Cielo pluma tan dichosa.⁷⁷
¡Felice Granollers, que por favores
de tu benigno cielo, produciendo
sin dolores de parto ni afanes,
12 canónigos, obispos y doctores

75. CASAS HOMS ed., *Dietari de Jeroni Pujades...*, vol. II, p. 234-235. Falta un tros del full a l'extrem inferior.

76. ALBERT ROSSICH, *Una poètica del Barroc: el «Parnàs català»*, Girona, Col·legi Universitari, 1979, p. 44-48.

77. versos 6-8 Hipèrbaton, no del tot reeixit. El sentit ha de ser: «pues el Cielo reserva a pluma tan dichosa [=la de Tristany] vidas más considerables de lo que se puede relatar (ya que son inefables para los demás)».

al mundo vas sacando! Y estoy viendo
tus Tarafas, Ricomás y Tristanes.⁷⁸

Els últims poemes que ens han arribat de Pujades són les composicions castellanes de vers curt, i una més en català, que va compondre amb motiu de la rebuda a Castelló del comte d'Empúries Enric d'Aragó i la seva comitiva, el 25 de juliol de 1628. En aquesta avinentesa es va instal·lar al campanar de l'església de Castelló l'artifici teatral conegut com a *magrana*, amb un nen a dintre vestit de blanc. Després de cantar uns versos llatins, «tornant-se'n a pujar la magrana oberta fins a mig aire, poc a poc anava lo minyó cantant ab melodia aquest villancico que jo per dit efecte havia compost»:⁷⁹

4 Cubridme de flores;
 no sé que [me] siento:⁸⁰
 ¡ay, que me desmayo
 de gozo y contento!

8 De ver mis señores
 cumplióse el deseo;
 alegre les veo
 y espero favores.
 Crecen mis amores
 por cada momento:
12 *¡ay, que me desmayo*
 de gozo y contento!

16 Puede la alegría
 lo que una pasión;
 salta el corazón
 al presente día.

78. Pedro Jayme TRISTAN, *Enchyridiön, o Breve crónica de varones illustres en santidad de la sagrada religión de los Padres mínimos*, Barcelona, Esteve Liberós, 1618, f. [*7v]. Pujades anota al marge: «1 El canónigo Tarafa coronista fue hijo de Granollers. 2 Don Miguel de Ricomà, obispo de Vique y después de Barcelona, fue hijo de Granollers. 3 Y eslo también el autor de este libro».

79. CASAS HOMS ed., *Dietari de Jeroni Pujades...*, vol. IV, p. 143.

80. vers 2 Tot el poema són heptasil·labs: he optat per restituir aquí una síl·laba tot suposant que el vers era hipomètric per un error de còpia.

Decirlo querría,
me ahoga el contento:
¡ay, que me desmayo
20 *de gozo y contento.*⁸¹

Continua dient Pujades:

Tornà's a posar l'acompanyament ab son orde, entrant en la vila i tirant camí de l'església per lo carrer que des de dit portal tira a la plaça del Vi, i d'allí a la plaça dels Hòmens. I habitant jo en una casa de mossèn Falcó, al cantó de la placeta que és abans d'arribar a la dels Hòmens, tenint a la finestra una llanterna de paper molt gran com un garbell, i en ella pintat un castell ab tres torres, i sobre la primera una C, a l'homenatge una A, i a l'altra torre una C, i al peu del castell una lletra que deia: «In tribus placitum est spiritui meo» (*Eccl*, cap. 25), i entorn la vela de la llanterna, que està feta casi com un escut ovat, posades moltes banderes de guerra ab llanes morisques com les fa la casa de Còrdova entorn de son escut, llancí diversos bitllets que declaraven l'enigma i festejaven la vinguda de tals senyors, dient:

I

En uno me alegran tres,
cuando el Cielo me abona
que me pise por sus pies
4 el conde, duque, marqués
Córdoba, Aragón, Cardona.⁸²

2

Vengan bien los deseados,
que bien será parte todos,
pues por mil vías y modos
4 honraron nuestros pasados
los que son de reyes godos.⁸³

81. CASAS HOMS ed., *Dietari de Jeroni Pujades...*, vol. IV, p. 144.

82. versos 4-5 Enric d'Aragó Folch de Cardona i Còrdova era comte d'Empúries, duc de Cardona i marquès de Comares.

83. vers 5 Crec que s'ha de sobreentendre "descendants": «los que son [descendientes] de reyes godos».

3

El hacer yo regocijos
es muy justo proceder
cuando me vienen a ver
4 mis señores con los hijos,⁸⁴
que del sol lo pueden ser.

4

Castellón, rica eres sola,
pues te da el Cielo favor,
4 porque en ser de tal señor
de la nobleza española
tienes la prenda mejor.

5

Tres unides i ajuntades⁸⁵
donen vui a Castelló
honra, lustre i gran blasó.
4 Si tals torres té la vila,
ningú podrà contrastar
a força tan singular.⁸⁶

I prossegueix:

Tirant-se estos bitllets, no faltà qui digués de qui eren. I alçant sa Excel·lència los ulls a mirar l'enigma, veient les banderes i triümfos de sos passats, s'alegrà i girà lo cavall a mirar-les, i digué: «¡Al fin, obra del doctor Pujadas!» (CASAS HOMS ed., *Dietari de Jeroni Pujades...*, vol. IV, p. 145)

Com podem veure, es tracta de cinc composicions independents. La primera i la tercera tenen com a subjecte la vila de Castelló, que expressa la seva satisfacció per la visita. La segona pressuposa la veu dels habitants de la vila. La quarta està adreçada a Castelló. L'última, en català, té una veu impersonal.

84. vers 4 Es refereix als fills d'Enric d'Aragó.

85. vers 1 Sobrenteneu "torres" (vers 4). Segurament es tracta de la unió de les famílies Córdova, Aragó i Cardona (primer bitllet). El poema fa tot l'efecte que acompanyava un dibuix, a manera d'emblema.

86. CASAS HOMS ed., *Dietari de Jeroni Pujades...*, vol. IV, p. 144-145.

Acabo. Si el mèrit de Pujades no és rellevant en el terreny estètic, aquest itinerari per la poesia de l'historiador català permet, almenys, entendre més bé el moment literari que es vivia a Catalunya a l'entrada del barroc. A propòsit de la literatura de certàmens, Rubió deia que aquesta «no interesa a la poesía estrictamente hablando, pero mucho y desde diversos puntos de vista a quien desee conocer el clima literario de los círculos eclesiásticos y universitarios de la Barcelona de entonces».⁸⁷ De fet, salvant les distàncies, el cas de Pujades recorda el de Pere Serafí, escriptor en català i en castellà, concursant com ell en els certàmens del seu temps, preocupat per relacionar-se amb l'aristocràcia i obtenir-ne el reconeixement; un autor que va oscil·lar entre l'estímul de la tradició i de la modernitat, agafant –com Pujades– models de tot arreu per demostrar una professionalitat artística que, si en Serafí es va desenvolupar sobretot en el camp de la pintura, en el cas de Pujades es va manifestar amb molta més força en el camp de la literatura historiogràfica que no pas en el de la poesia.

APÈNDIX

Francesc Calça

Sentència dels versos catalans

*en el Certamen dedicat a la canonització de Sant Ramon de Penyafort (1601)*⁸⁸

4 Així com fonc sobrada l'alegria
que a tots causà la canonisació,
fóra també grandíssima raó
correspongués la fèrtil poesia.⁸⁹
Los catalans, per què deixam la llengua?
Català fonc lo benaventurat:⁹⁰

87. RUBIÓ, «Literatura catalana...», p. 521.

88. El text prové de REBULLOSA, *Relacion de las grandes fiestas...*, p. 348-350.

89. 3-4 *fóra ... poesia*: enteneu “era lògic esperar que hi correspongués la poesia en abundància”.

90. 6 *lo benaventurat*: Ramon de Penyafort.

8 qui no coneix, poc haver agradat;⁹¹
no tinc a molt que caiga en semblant mengua.⁹²

Los provençals i limosins poetes⁹³
han inventat la molt delicada art
per agusar l'human ingeni tard⁹⁴
12 i poder fer ses trobes més perfetes.
Ausiàs March en ella fonc poeta
tan excel·lent que és tingut per més net⁹⁵
de quants bells rims i bells cants hagen fet,
16 i així en son temps sa troba fou eleta.

La Gaia fonc Ciència nomenada
pels catalans antics de gran renom,⁹⁶
i és gran dolor no entendre per què i com
20 casi per tots greument és menyspreada.
En castellà tothom se dona a escriure⁹⁷
tenint per cert que els serà més profit
i donaran així major delit;⁹⁸
24 emperò molts han donat més que riure.
Més fàcil és compondre en castellà

91. 7 *qui no coneix poc haver agradat*. La frase no fa gaire sentit: potser hi ha un error de caixista. L'única possibilitat de donar-li'n és entenenent «[a] qui no [ho] coneix [=sap], [li] pogué haver agradat [fer-ho en castellà]», interpretant *poc* com la forma forta del perfet simple de 'poder'.

92. 8 *no tinc a molt*: no li retrec.

93. 9 *provençals i limosins*: occitans i catalans. No al·ludeix a les dues regions d'Occitània, sinó als occitans en general i als catalans (cf. v. 54).

94. 11 *tard*: de natural lent.

95. 14 *net*: net de vicis, d'acord amb les regles de la poesia. Vegem-ho a «Las ordenansas dels .VII. senhors mantenedors del gay Saber», quan parlen de la cançó, vers o dansa «laquals per mays *neta* jutjem», i més endavant: «on donam per cauza d'onor | al plus excellen dictador, | per vers o per chanso mays *neta*, | de fin aur una violeta» (Joseph ANGLADE ed., *Las Leys d'Amors*, Tolosa de Llenguadoc, Imprimerie et Librairie Édouard Privat, 1919-1920, vol. I, p. 17-18 i 42, respectivament).

96. 17-18 El record de la Gaia Ciència va ser revitalitzat per Jerónimo Zurita, que va atribuir a Ramon Vidal de Besalú la fundació del Consistori de Tolosa. Cf. Hieronymo SURITA, *Indices rerum ab Aragoniae regibus gestarum ab initiis regni ad annum MCDX*, Saragossa, Dominici a Portonariis de Ursinis, 1578, p. 363, i Geronimo ÇURITA, *Los cinco libros postreros de la primera parte de los Anales de la Corona de Aragon*, Saragossa, Simon de Portonariis, 1585, lib. X, cap. XLIII, f. 394, col. i.

97. 21 A l'imprès, «don'á scriure». Segurament Calça considerava que *scriure* s'havia de pronunciar en dues síl·labes: *scriu/re* (cf. nota al vers 46), però la vocal àtona anterior fa que en aquest context només sigui possible la pronúncia [əʃ'kriwre], de manera que ho he regularitzat ortogràficament.

98. 23 *major*: a l'imprès, *mayor*.

- per ser les lleis dels catalans estretes;⁹⁹
 per los accents no poden los poetes¹⁰⁰
 28 lliberament escriure en català.¹⁰¹
 Molts castellans a tort i a dret escriuen
 sens advertir l'accent si és llarg o breu,¹⁰²
 i si no fan figura, no els sap greu,
 32 aquella entenc que sinalefa diuen.¹⁰³
 Ningú adverteix la que és sineresí,¹⁰⁴
 dóna-se'ls poc si fan tornada rima,¹⁰⁵

99. 26 *per*: a l'imprès, *por* || *estretes*: estrictes.

100. 27 *per*: a l'imprès, *por*.

101. 28 La regla de l'accent que obligava els poetes catalans, tal com recorda Calça, és la d'acabar la síl·laba quarta del decasíl·lab amb un mot agut. Diu la *Nova art de trobar*: «tota pausa de bordó pausat [=el decasíl·lab clàssic] fineix en accent agut»; i «lo fals accent deu esser molt advertit [...], i particularment se comet aquest vici en les cobles de pausa, quan la pausa se fa en la quarta síl·laba, perquè és regla general que tota tal pausa ha de finir en accent agut» (cf. Jaume VIDAL I ALCOVER ed., Francesc d'OLESA, *Art nova de trobar*, Barcelona, Universitat de les Illes Balears / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1986, p. 92 i 104).

102. 30 *llarg o breu*: tònic o àton (cf. VIDAL ed., Francesc d'OLESA, *Art nova...*, p. 90-91).

103. 32 *sinalefa*: elisió. Per al *Torsimany* de Lluís d'Averçó, «sinlimfa és removiment o tolliment de vocal fet en la fi de dicció, con [=quan], però, l'altra dicció comença per vocal. E l'eximpli és aquest: *belhalena per belha alena* [...] Segons l'art, en l'escriptura deuen ésser escrites així bé la vocal per la qual fina lo precedent mot com la vocal per la qual comença lo mot subsegüent al dit precedent. Mas segons vertader ús d'escriure no s'hi deuen escriure, sinó una vocal faent de dues diccions una sola, per tal que en lo pronunciar hom no pec [=pequi]» (José María CASAS HOMS ed., «*Torsimany*» de Luis de Averçó. *Tratado gramatical y diccionario de rimas. Siglos XIV-XV*, Barcelona, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1956, vol. I, p. 268). Encara és així al *Diccionario de Autoridades*: «es una figura por la se come o suprime o se calla la última vocal de una dicción, cuando empieza con otra la siguiente» (*Aut.*, s.v. *synalepha*). I a Carles Ros: «La sinalefa lleva una vocal en l'ortografia de molts vocables, com en aquestos *Lestiu*, per *lo estiu*, *Dorient*, per *de Orient*, *Despanya* per *de Espanya*, etc.» (Carlos ROS, *Tratado de adages y refranys valencians y practica pera escriure ab perfecció la llengua valenciana*, València, Hereu de Vicent Cabrera, 1733, p. 25-26; cit. per Mila SEGARRA, *Història de l'ortografia catalana*, Barcelona, Editorial Empúries, 1985, p. 68). Tradicionalment s'indicava fent ús de l'apòstrof, un tret ortogràfic que en aquesta època diferenciava gràficament la poesia catalana de la castellana, com es pot comprovar en les relacions de Rebullosa (*Relacion de las grandes fiestas...*) o de Dalmau (*Relación de la Solemnidad...*).

104. 33 *sineresí*: sinèresi. «Figura por la cual se contraen dos sílabas a una» (*Aut.*, s.v. *syneresis*). El diccionari remet a Herrera, comentant el vers de Garcilaso «Yo avía jurado nunca mas meterme»: *avía* [había] «es bisílabo por la sinèresi o contracción» (*Obras de Garcilasso de la Vega con anotaciones de Fernando de Herrera*, Sevilla, Alonso de la Barrera, 1580, p. 110). Exemples del mateix Calça: *emplear* (vers 43), perquè la *-r* no era muda en la recitació (*-r*sí, però: vv. 52, 57); i *premiat* (vers 48) o *premiar-los* (v. 56).

105. 34 *tornada rima*: rim tornat, rima que es repeteix al cap de pocs versos (cf. VIDAL ed., Francesc d'OLESA, *Art nova...*, p. 112-113).

- no tornar mot no els és de molta estima:
 36 però ja veig que renyiran ab mi.
 Tothom va tras de molta llibertat,
 i de cantar xacona i sarabanda;¹⁰⁶
 vers de primor ja el posen a la banda,
 40 curant molt poc de l'art la gravetat.
- Però advertint los cants de mot en mot,¹⁰⁷
 volria honrar l'autor d'una cançó,
 i emplear en ell un costosíssim do,
 44 sinó que vol passar sols per devot.
 Prec a l'autor d'ací en avant pretenga,
 que a haver scrit, com han molts, a la joia,¹⁰⁸
 pels jutges tots units de bona boia,¹⁰⁹
 48 fóra premiat, i així és bé que ho entenga.¹¹⁰
 No es pot negar que són molt belles traces
 dels qui han pretès, i molt grans invencions

106. 38 *xacona i sarabanda*: «La chacona, junto con la zarabanda y la folía, fueron los bailes más animados y que de mayor popularidad gozaron en tiempo de Cervantes». La sarabanda, en concret, era una dansa sensual i provocativa especialment blasmada per escriptors i moralistes; cf. Miguel QUEROL GAVALDÁ, *La música en las obras de Cervantes*, Barcelona, Ediciones Comtalia, 1948, p. 102-106 i 128-132. Escrivia un contemporani (Juan de MARIANA, *Tractatus VII... De Spectaculis*, Colònia, 1609): «Ha salido estos años un baile [=la zarabanda] y cantar tan lascivo en las palabras, tan feo en los meneos, que basta para pegar fuego a las personas más honestas» (QUEROL, *La música en...*, p. 130).

107. 41 *de mot en mot*: paraula per paraula, sense deixar de tenir en compte ni un mot.

108. 46 *que a haver scrit*: El fet que Calça aglutini o apostrofi *que* quan hi ha elisió (versos 14: «ques»; 22: «quels»; 51 i 58: «qu'an») em fa pensar que aquí, on escriu «que à hauer scrit», considera que la *s-* de *scrit* és líquida, i que el vers s'ha de llegir fent hiat entre *que* i *a* i pronunciant *scrit* com un monosíl·lab (cf. la nota al vers 21).

109. 47 *boia*: mot no registrat amb aquest sentit als diccionaris, però que hem de relacionar amb el castellà *boyar* (=surar) i *boyante* (=que navega amb facilitat); «de bona gana?».

110. 41-48 *Però ... entenga*: al·lusió a un poeta que no tirava a la joia del certamen, sinó que havia escrit el seu poema a la devoció del sant. Diu el jutge que li haurien donat el premi si hagués pretès (=concurtat), per la qual cosa li recomana que una altra vegada ho faci. Calça es refereix sens dubte a Fructuós Bisbe i Vidal, autor d'una «elegante canción» en català, «que la escrivió a la devoción y esta llena de sentencias filosóficas y de símbolos secretos», segons reporta Josep Rebullosa, que la transcriu a continuació (veg. REBULLOSA, *Relacion de las grandes fiestas...*, p. 344-347). La hipòtesi de Jordi Rubió (1956: 520) en el sentit que no es va donar el premi a Bisbe perquè no havia compost els versos seguint el decasíl·lab clàssic, doncs, no és encertada. Simplement, no entrava a concurs. Una altra peça de Bisbe va aparèixer enganxada a les portes del convent de Santa Caterina (REBULLOSA, *Relacion de las grandes fiestas...*, p. 207-210), però no sembla que aquest fos el poema elogiat per Calça.

ALBERT ROSSICH

que han merescut per molt bones raons
52 haver llaors, tots ells no gens escasses.
Doncs, començant, volria molt honrar-los,¹¹¹
ingenis bells de nostre limosí;¹¹²
però bé tinc molt gran enuig ab mi,
56 vent-me impotent, puix que no puc premiar-los.

Esparsa

I així diem merèixer grans llaors
los que han escrit en llengua catalana,
portant quiscú sa troba molt galana
4 i ésser tots ells subtils componedors.
Emperò, havent greument faltat en l'art,
la qual no admet tan culpable descuit,
perdonaran si se'n tornen de buit;
8 fóra'ls millor que fossen vinguts tard.

Altra esparsa

Oh, pecador de mi! Quant grans querelles,
quant grans clamors i quanta fellonia,¹¹³
i quants grans crits i quanta parlaria
4 oint estan aquestes mes orelles!
Com se pot fer haver treball debades?
Sia'ls conhort, que no es pot dir millor,
lo qui és estat a tots opositor:
8 perquè lo pris és de misser Pujades.¹¹⁴

111. 53 *començant*: a l'imprès, *commensant*.

112. 54 *limosí* (no transcrit «l·limosí» perquè els casos de *l* patatal inicial s'escriuen amb *ll*). Veg. també el vers 9. Com veiem, no sempre «l·lemosí» era el nom donat a la llengua medieval: també era el català contemporani de la poesia. I reforça això el fet que el cartell que convocava el certamen es referia també a «la patria lengua Limosina ... en que derrama Ausias sus querellas» (REBULLOSA, *Relacion de las grandes fiestas...*, p. 117).

113. 2 *clamors*: a l'imprès, *clamos*, amb *-r* muda.

114. 8 *misser*: tractament donat habitualment als juristes.